

Li Jiazhen

Ascensiunea și declinul dinastiilor Chinei

Traducere din limba chineză și prefață
de Roxana Rîbu

INTEGRAL

Cuprins

Prefață / 5

Precizări privind pronunția
cuvintelor chinezești / 11

ASCENSIUNEA ȘI DECLINUL DINASTIILOR CHINEI

Abdicarea / 15

Regele Tang din Shang pune capăt
dinastiei Xia / 17

Tiranul rege Zhou / 19

Pescarul / 20

A nu mânca mâncarea din Zhou / 22

Să te aperi de popor ca de potop / 23

Râsul a distrus regatul / 25

Perioada „Primăverii și Toamnei”
și cea a „Statelor Combatante” / 26

Guan Zhong și ducele Huan din Qi / 28

Ducele Wen din Jin / 30

Devenit faimos peste noapte / 32

Yan Ying / 33

Să dormi pe vreascuri și să bei fiere
ca să te pregătești pentru greutatea viitoare / 36

Cele șapte regate combatante / 37

Reforme politice ale lui Shang Yang / 39

Sun Bin și Pang Juan / 40

Alianțe și trădări / 42

Bătălia vitelor în flăcări / 44

Strategii pe hârtie / 45

Jing Ke asasinul regelui din Qin / 47

Șase state în unul / 48

Guvernarea despotică din Qin / 50

Răscoala de la Dazexiang / 51

Liu Bang și Xiang Yu / 53

Și-a luat viața la râul Wu / 55

Trei personalități marcante
de la începutul dinastiei Han / 56

Regulile lui Xin urmate de Cao / 58

Domniile lui Wen și Jing / 60

Hunii / 61

Împăratul Wu din Han (Han Wu Di) / 63

Cum să mă așez la casa mea
dacă nu i-am nimicît pe huni? / 65

Zhang Qian străbate ținuturile din apus / 66

Su Wu păstorul / 68

Sima Qian / 70

Frumoasa Zhaojun / 71

Uzурpatorul Wang Mang / 73

Răscoala Pădurenilor
și a Sprâncenelor roșii / 74

Renașterea din vremea lui Guangwu / 76

Eleganța înțeleptului / 78

Lasă pana și ia sabia / 79

Prigonirea „partizanilor” / 81

Răscoala turbanelor galbene / 82

Cao Cao / 84

Confruntările celor trei regate / 85

Slujind până la moarte / 87

O unificare de scurtă durată / 89

A jurat să-i nimicească pe dușmani / 90

Un cancelar distins / 92

Reformele împăratului Xiao Wen din Wei / 94

Flori din haremul imperial / 96

Așa un cap frumos... / 98

Li Shimin / 100

Wei Zheng – oglinda /	101
Prințesa Wencheng intră în Tibet /	103
Xuanzang aduce scripturile buddhiste /	105
Wu Zetian /	107
Un cancelar eficace /	109
Epoca de aur a lui Kaiyuan /	111
Răscoala lui An și Shi /	113
Zhang Xun apără Suiyang /	115
Renomitul general Guo Ziyi /	117
Declinul dinastiei Tang /	119
Revolta lui Huang Chao și căderea dinastiei Tang /	121
Cu grijă și muncă se întărește țara, lenea și plăcerile duc la pieire /	123
Împăratul păpușă /	124
Împărat de voie, de nevoie /	126
Hopa-mitică /	128
Putere militară pentru un pahar de vin /	129
Yang invincibilul /	131
Pactul de la Chanʻyuan /	133
Generalul cu fața însemnată /	135
Fa Zhongʻyan /	137
Bao cel curat ca lumina zilei /	139
Reforma Xining /	141

Sima Guang / 142
Vitejii de la Liangshan / 144
Ascensiunea dinastiei Jin / 146
Strămutarea la sud / 147
„În slujba țării, cu credință” / 149
Chinghis han / 151
Marco Polo / 155
Sfârșitul dinastiei Yuan / 156
Din călugăr împărat / 157
Uciderea celor zece spițe ale neamului / 159
Expedițiile maritime ale lui Zheng He / 161
Curat în lume / 162
Qi Jiguang ține piept japonezilor / 164
Căderea dinastiei Ming / 166
Shi Kefa / 167
Zheng Chenggong recâștigă Taiwanul / 169
Epoca prosperă a împăraților
Kangxi și Qianlong / 171
Inchiziția literară / 173
Războiul Opiului / 174
Regatul Ceresc al Marii Păci / 176
Mișcarea de occidentalizare / 179
Cele o sută de zile de reformă / 180
Tan Sitong / 182
Căderea dinastiei Qing / 184

Prefață

„Ascensiunea și declinul dinastiilor Chinei” reprezintă o lucrare ce poate fi plasată în zona de interferență între istoriografie și povestire istorică, un corpus adițional care poate face studiul istoriei Chinei mai palpabil, dar și mai palpitant.

Istoriografia chineză, ca operă de sinteză a evenimentelor trecutului, care are, în primul rând, menirea de a da sens, continuitate și legitimitate prezentului, pornește de la formele rudimentare ale inciziilor ceremoniale, inscripțiilor divinatorii pe oase și carapace ori însemnărilor pe vase de cult, trece prin etapele succesive de rafinare structurală și estetică și se desăvârșește în tomurile comandate de împărați precum Yingzong din Song (1032-1067) sau Kangxi din Qing (1654-1722), urmând ca toate acestea să se standardizeze, într-un fel sau altul, în laminoarele marxiste sau postmoderne.

În cele trei milenii ale experienței istoriografice din ceea ce astăzi numim China (*Zhongguo*), consemnările istorice specializate ale unui Sima Qian (145/135-86 î.d.Hr.), Liu Zhiji (661-721 d.Hr.) sau Sima Guang (1019-1086 d.Hr.) au reprezentat, între altele, o modalitate de a scoate în evidență contrastul dintre bine

și rău, dintre luminos și sumbru, drept sau pieziș, trecutul sau anterioritatea căpătând valoare de reper față de care poate fi calculată exact deviația ulterioară.

Personalitățile trecutului devin personaje într-un scenariu ce admonestează subtil alunecările prezente, racilele firii umane – egoismul, inumanitatea, desfrâul sunt însoțite de semne ale dezaprobarii cosmice. Ceea ce l-a determinat pe autorul lucrării de față, Li Jiazhen, să se aplece nu atât asupra unei cronici cursive a unei imense „împărății”, ci să scoată în evidență faptul că istoria imperială a Chinei este un lung șir de ascensiuni și decăderi, însoțite de ritmate uniri și dezbinări, pare să fie nu doar tertipul politic instrumentat în dinastia Zhou (sec. XI-III î.d.Hr.) care atașa autoritatea dinastică de primirea și împlinirea „mandatului Ceresc” (*Tian ming*), ci și concluzia perenă că lipsa de virtute induce lipsa de legitimitate și este imediat urmată de trecerea în neființă a regimului politic astfel descompus. Cititorul, mai ales cel nespecializat, se va bucura să găsească în paginile acestei cărți mai degrabă eroi cu nume rezonante și evenimente palpitante decât strategii politice ori economice, statistici, puncte de vedere contrastante sau ipoteze decurgând din descoperiri arheologice. Istoria povestită de Li Jiazhen se poate, deci, înscrie în tradiția povestirilor cu subiect istoric ce reprezentau, atât în China antică sau medievală dar și în cea modernă, o formă de divertisment extrem de gustată de publicul larg.

Într-un faimos tablou realizat de Zhang Zeduan la sfârșitul dinastiei Song intitulat „Sărbătoarea curățirii, pe râu” (*qingming shanghe tu*), cu o lungime de

aproximativ cinci metri și jumătate și o lățime de doi metri și jumătate, este realizată o frescă a societății din orașul Bianjing (azi Kaifeng) capitala dinastiei Song de Nord (960-1127 d.Hr.), o poveste ce poate fi parcursă în pas mărunț de privitorul de azi, care are la dispoziție o multitudine de detalii și personaje. În partea stângă a tabloului, ca un element de start al acestei povestiri vizuale ce se (s)pune în scenă sub acțiunea imaginației privitorului, se află nimeni altul decât povestitorul profesionist, văzut din profil, înconjurat de auditoriul căruia pictorul i-a surprins cu acuratețe atenția, surpriza, interesul pentru poveste. Sfătos, cu barbă, el însuși învăluit în vraja spunerii sale, povestitorul ocupă un loc bine delimitat în ierarhia reprezentată, în centrul unei adevărate instituții prevăzute cu o ordine și o funcție precise.

În această tradiție a spunerii, istoria nu mai poate fi deloc o înșiruire de decizii, confruntări, succesiuni sau gesturi, nu poate încăpea între copertile unui dosar pasibil de a constitui „un punct de vedere”. Și nu este deloc dificil să surprinzi, la spunerea lui Li Jia-zhen, alegerile rebelilor buni, ale generalilor devotați, ale ostașilor gata să nu se mai întoarcă fără izbândă ori a sfetnicilor sau chiar împăraților ce își demonstrează verticalitatea în contextul complicatelor intrigi de palat. De cele mai multe ori, autorul sigilează caracterul nobil, înalt, redutabil al personalităților pozitive cu pecetea renumelui căpătat în istorie. Practic, el atestă împlinirea dezideratelor omului ales din scenariul lui Confucius, care prin omenie, cizelare de sine, recul deferent, interiorizarea riturilor sintetizate în *illo tempore* și concretizate în armonia socială – punctul

terminus al „căii guvernării ideale” – își va lăsa numele înscris pentru totdeauna pe altarul strămoșilor luminați ai poporului chinez. Astfel posteritatea îi este asigurată. Un nume al unui mare cărturar, al unui general sau chiar al unei căpetenii rebele, fondator de dinastie, se va transmite de pe stela funerară pe hîrtia imprimată cu evlavie de cei ce vin la monument să i se încline. Poetii, la rândul lor cu funcții oficiale în administrația imperiului, îi vor menționa în câte un vers rămas în memoria colectivă aproape ca o incantație, ce aduce emoție și îmbărbătare chiar și sub ploaia de bombe din bătăliile altor secole.

În aceste povestiri istorice cititorul va observa, așadar, gradul înalt de intertextualitate, tipic chinezesc, lipsit însă de referințele obișnuite în mediul academic. La tot pasul este amintit un vers, scris de un poet sau un cărturar care, la secole distanță, empatizează cu situația personajului istoric evocat. Iar faptul că nu se menționează opera, poate nici autorul, cu atât mai puțin capitolul și versetul, demonstrează cât de adânc încrustate în conștiința populară sunt aceste frânturi de scrieri clasice. Alături de alte imagini evocate, ele capătă, sub forma unor aluzii, caracter de simbol ce poate fi descifrat în orice alt loc și în orice alt timp, cu o profundă rezonanță.

Acest caracter aparent închis al unor episoade este disipat în lămuriri aduse de capitole ulterioare. Istoria dinastică a Chinei, derulată în ciclicele ascensiuni și decăderi de regimuri, nu este o poveste ce poate fi ascultată doar de „riveranii” acestei culturi. Chiar și printre ascultătorii adunați în jurul povestitorului din

Bianjing vor fi fost oameni veniți de departe, căci vremurile o permiteau. Prin lucrarea lui Li Jiazhen, istoria Chinei se oferă culturii universale. Însăși forma bilingvă a publicației originale, care ar fi făcut deliciul multor pasionați de limba chineză, demonstrează o întoarcere spre exterior, o disponibilitate de a împărtăși.

Martoră a acestei deschideri este însăși inserarea elementelor ce atestă caracterul multiethnic și multicultural al civilizației chineze. Dacă în lucrările istorice specializate aflăm adesea despre comparația dintre civilizația *han* a semnelui scris și „barbarismul” nomad al periferiilor, de dincolo de Zid, de această dată Li Jiazhen vorbește despre „minorități etnice” care fac din civilizația chineză conglomeratul unitar al zilelor noastre. Odată cu perspectiva istoriografică marxistă asumată de Guo Moruo în prima jumătate a secolului XX, dar și urmare a „urgilor” prin care trece China la întâlnirea cu marile puteri occidentale, denumirea – atât de plină de semnificații – de „lumea subcerească” (*tianxia*), pe care o purtase atâtea secole, devine o metaforă iar China un partener al celorlalte națiuni.

Roxana Rîbu

ASCENSIUNEA ȘI DECLINUL DINĂSTIILOR CHINEI

de Li Jiazhen

Antichitatea chineză este învăluită în ceața legendei, Împăratul Galben (*Huang Di*) sau împăratul Shennong (*Yan Di*) sunt doi eroi ai unor vremuri aflate la răscrucea dintre mit și istorie. Aceștia au contribuit în mod deosebit la dezvoltarea poporului chinez și, deși între ei au izbucnit conflicte aprige, aceasta nu i-a împiedicat pe chinezi să-i venereze ca pe primii lor strămoși. Chiar și în zilele noastre, chinezii se numesc pe sine drept „descendenți ai lui Yan și Huang”.

Împăratul Galben din legende era, la început, zeul tunetului, asemenea lui Zeus din mitologia greacă, pentru ca mai apoi să devină împărat al Cerului și al oamenilor. În cer, spun legendele, el era împăratul din mijloc care i-a înfrânt pe împărații celor patru zări și a rânduit împărăția zeilor. Pe pământ, principalele sale isprăvi sunt cele două războaie pe care le-ar fi purtat cu Yan Di

și Chi You* – sau, cum se mai spune, cele două episoade ale aceluiași război – și anume în câmpiile din Hebei de azi. În aceste două războaie de mare amploare – în care ar fi participat și tot soiul de animale și păsări, ba chiar și spirite, în cele din urmă – Huang Di a fost de fiecare dată învingător, de aici ar fi început să fie pusă în ordine și lumea oamenilor. La urmă de tot, Huang Di s-ar fi întors în lumea cerească, împreună cu sfetnicii săi, călăuziți de dragoni fermecați, și ar fi devenit nemuritori. Conform legendelor, Huang Di și sfetnicii săi ar fi și cei ce au inventat îmbrăcămintea, scrierea, agricultura, mijloacele de transport, arcul și săgeata și alte multe lucruri.

Yan Di ar fi fost fratele lui Huang Di, care, deși a fost înfrânt în bătălia pentru lumea subcerească, ar fi lăsat, totuși, oamenilor tot atâtea lucruri bune. El este inventatorul agriculturii și al medicinei și sunt multe scripturi străvechi care amintesc aceste mari contribuții ale sale. Cel mai mult i-a impresionat pe oameni cum a încercat el, una câte una, plantele de leac pentru bolile oamenilor, și cum s-a otrăvit el, astfel, de șaptezeci de ori într-o zi, devenind un model de sacrificiu pentru binele celorlalți. Deoarece el a inventat modalități de a ara sau iriga pământul și le-a transmis oamenilor, astfel ajutându-i să scape de foamete și secetă, a mai fost numit și Shennong – zeul agriculturii.

Deduțiile istoricilor arată că triburile reprezentate de Yan și Huang ar fi ținut de societatea primitivă târzie

---

* Căpetenia uniunii tribale Jiuli, înfrânt de Împăratul Galben în bătălia de la Zhuolu care, se spune, ar fi avut loc în secolul al XXVI-lea î.d.Hr. Chi You a fost apoi venerat și ca zeu al războiului dar, mai ales, considerat și el întemeietor al civilizației chineze.

care își desfășura activitatea în zona râului Wei (din provincia Shanxi de azi), și care, mai apoi, s-a extins spre est, în zona câmpiilor din Hebei. Între diversele clanuri ale antichității chineze, clanurile lui Yan și Huang ar fi fost mai avansate din punct de vedere economic și cultural.

Abdicarea

Yao, Shun și Yu au fost trei împărați virtuoși ai antichității timpurii a Chinei, mii de ani după ei toți miniștrii și-au dorit ca împărații pe care îi serveau să fie ca aceștia, însă dorința nu li s-a împlinit niciodată. De fapt, în afară de legende, cunoștințele noastre despre ei sunt extrem de puține. Dar, dând deoparte vălurile legenderelor, după cum sunt prezentați ei la început, s-ar putea să fi fost căpeteniile unor triburi din perioada de tranziție de la societatea primitivă la cea sclavagistă.

Yao este descendent al lui Huang Di, cărțile de istorie spunând că omenia și generozitatea sa erau nemărginite ca Cerul iar înțelepciunea și istețimea sa erau ca ale divinităților, cât despre iubirea și respectul pe care oamenii i le arătau erau ca ale florii-soarelui față de astrul zilei, dorindu-l ca pe norii așteptați în timp de secetă. Țara condusă de un asemenea împărat nu avea cum să sufere dezastre provocate de oameni, cu toate acestea, a avut, totuși, de îndurat dezastre naturale. În timpul domniei lui Yao, în China s-a produs o mare inundație, a cărei amploare, efect și loc în cărțile de istorie se aseamănă cu potopul din Biblie, dar chinezii au ales să nu rămână pasivi. Yao l-a trimis pe un anume Gun să pună stavilă

potopului. Gun s-a folosit de metode nepotrivite de a stăvili apele, așa încât în nouă ani nu a reușit mai nimic.

În al șaptezecilea an de domnie, Yao a simțit că-l lasă puterile, așa încât a dat conducerea țării pe mâna lui Shun. Așadar el nu a lăsat tronul fiului său, deoarece acesta era lipsit de moralitate iar Yao nu dorea să „vătăme o lume întreagă pentru binele unuia”. Aceasta nu a fost nici o decizie luată în grabă, deoarece Yao se gândise de mult la Shun și îl măsurase pe toate părțile, dându-i acestuia chiar pe fiicele sale drept soții, pentru a-și da seama mai bine ce fel de om este. La urmă, Shun a dovedit că a meritat încrederea lui Yao și a împlinit multe lucruri pe care Yao nu le mai putuse face, iar potopul din vremea stăpânirii sale a fost stăvilit.

După ce a urcat pe tron, Shun l-a ucis pe Gun care nu reușise să stăvilească apele și l-a învrednicit pe fiul lui Gun, Yu cel mare, să ducă mai departe această muncă. Yu a tras învățăminte din experiențele tatălui său și, aplicând metoda înlăturării obstacolelor, a reușit să supună furia apelor. El a fost mereu acolo unde era mai greu și, în cei treisprezece ani cât a trudit la stăvilirea apelor, se spune că ar fi trecut doar de trei ori pe la casa sa, fără să și intre în ea, ajungând, astfel, un erou în inimile oamenilor, în mâinile căruia Shun a lăsat domnia.

Cărturarii din antichitate au alcătuit nenumărate ode de laudă pentru felul în care Yao și Shun au predat puterea, deoarece aceasta se potrivea cu dictoanele „lumea aparține tuturor” și „în lume doar cei virtuoși pot locui”, însă, dacă stăm să ne gândim, de fapt aceasta este o formă a protodemocrației reflectată în legende. Totuși, Yu nu a procedat întocmai ca Yao și Shun, el lăsând domnia fiului său, Qi. Se spune că urcarea la tron a lui

Qi se datorează faptului că a câștigat inimile oamenilor, însă asocierea dintre țară și familie, o idee ce persistă de mai multe milenii, de aici a început.

Regele Tang din Shang pune capăt dinastiei Xia

Yu și fiul său Qi au pus bazele celei dintâi dinastii din istoria Chinei – dinastia Xia. Istoria dinastiei Xia se întinde pe o perioadă de cinci sute de ani, din sec. al XXI-lea î.d.Hr. până în sec. al XVII-lea î.d.Hr., numărând aproape șaptesprezece regi. La începutul dinastiei s-au declanșat câteva tulburări, pentru ca mai apoi să se instaureze o relativă pace. Cel de-al XIV-lea rege al dinastiei Xia, Kongjia, era preocupat de orice altceva decât guvernarea regatului, fiind implicat în treburile cam bizare, se spune, bunăoară, că ar fi crescut dragoni. Începând de la el, dinastia Xia intră într-o perioadă de declin, stăpânii diverselor feude răsculându-se pe rând. Ultimul rege al dinastiei Xia, Jie, a fost nespus de crud, crezând, în mod arogant, că domnia sa va dura tot atât cât soarele de pe cer. Poporul a izvodit și un cântec batjocoritor, care spunea așa: „Când te vei stinge, soare blestemat, vreau să mă sting și eu deodată!”. Statul Shang, vasal al dinastiei Xia, profitând de nemulțumirea poporului care mocnea de ceva vreme, sub conducerea căpeteniei Tang, a pornit la luptă cu Xia.

Primul strămoș al regatului Shang, anume Qi, pentru că îl ajutase pe Yu să strunească apele, primise drept răsplătă titlul de senior feudal, ce s-a transmis până la a XIV-a generație, adică până la ducele Tang. Într-o călătorie,

Tang a văzut oameni care prindeau păsări în năvoadele întinse și atunci a poruncit să se desfacă plasele din trei părți ca păsările să poată zbura. Astfel de fapte i-au adus, în țara sa, faima de om inimos, tot mai mulți oameni alegând să se refugieze pe teritoriile lui. Jie a început atunci să-l bănuiască, așa încât a poruncit să fie închis, dar după puțin timp i-a dat drumul. Faptele au demonstrat că acest gest i-a fost fatal, ca și cum i-ai da drumul tigrlui înapoi în munți.

Cel mai important ministru al ducelui Tang, Yiyin, era un om cu o aură legendară: se spune despre el că se născuse în scorbură unui dud (posibil să fi fost abandonat la naștere). La început, el a vrut să se refugieze la ducele Tang dar n-a avut șansa, așa că sub aparența unui servitor s-a luat după unul care făcea de mâncare și s-a dus să-l vadă pe Tang. Folosindu-se de elemente ale artei culinare el și-a expus ideile privind modul de guvernare, iar Tang s-a lăsat convins și i-a dat o funcție importantă în guvernul regatului. Ulterior, oamenii politici ai Chinei adesea vor compara guvernarea cu arta culinară, de altfel poporul avea să-l venereze pe Yiyin drept întemeietorul artei culinare.

Sub conducerea ducelui Tang și a lui Yiyin, armatele regatului Shang și ale altor regate vasale l-au înlăturat rapid și definitiv pe Jie care pierduse, oricum, asentimentul poporului. Shang a devenit căpetenia statelor vasale, regatul Xia a ajuns vasal al lui Shang și așa s-a stabilit dinastia Shang.

Tiranul rege Zhou

După constituirea dinastiei Shang, luptele interne pentru acapărarea tronului nu au mai conținut, capitala s-a strămutat, și ea, de câteva ori, iar guvernarea dinastiei Shang s-a confruntat cu multe rebeliuni. Pe vremea când domnea împăratul Pangeng acesta a hotărât să mute capitala de la Yan (azi Qufu, în provincia Shandong) la Yin (Anyang de azi, în provincia Henan). Motivul pentru care Pangeng a mutat capitala este discutabil, acum se consideră că principalul său scop ar fi fost acela de a diminua puterea celor care se luptau pentru tron și astfel de a menține ordinea în regat. Privind din perspectiva faptelor istorice, după mutarea capitalei nu au mai avut loc lupte interne pentru tron, Yin rămânând capitala dinastiei Shang până la căderea acesteia.

Nepotul lui Pangeng, Wuding, a fost un rege ambițios care se gândea în fiecare zi la metode de a revigora dinastia Shang. Deoarece în familia dinastică nu existau persoane cu adevărat capabile să-și asume dificila sarcină de a guverna regatul, Wuding era nespuse de îngrijorat. Cum se spune că noaptea visezi lucrurile la care te-ai gândit ziua, el în cele din urmă a visat un înțelept care l-ar fi putut ajuta în efortul de a guverna. Wuding a trimis emisari în toate zărilor în căutarea lui, pentru ca la urmă aceștia să-l găsească pe înțeleptul din vis, un om numit Fu Yue. Cu ajutorul lui Fu Yue, dinastia Shang sub conducerea lui Wuding s-a aflat în faza cea mai prosperă și mai puternică.

Cu toate acestea, toți regii care au domnit după Wuding nu au știut altceva decât să se bucure de plăceri, așa încât guvernarea dinastiei Shang a mers din rău în mai

rău. Ultimul rege al dinastiei Shang, regele Zhou, destrăbălat și fără scrupule, a devenit un personaj de o tristă notorietate al istoriei Chinei. Comparându-l cu Jie, ultimul rege al dinastiei Xia, analele istorice descriu în amănunt guvernarea haotică a împăratului Zhou. După cum se spune în cronici, împăratul Zhou era foarte isteț, puternic și sănătos încât se putea lua la trântă cu animalele de pradă cu mâinile goale. Însă istețimea sa nu era folosită decât pentru a se împotrivi miniștrilor săi celor mai onești, elocința nu-i servea decât pentru a-și acoperi propriile greșeli, iar trupul, de asemenea, nu-i folosea decât pentru a se complăce într-o viață plină de plăceri.

El mereu pleca urechea la vorbele concubinelor favorite, a creat „balta de vin și pădurea de carne”, pentru a-și satisface plăcerile, a imaginat metode brutale de pedepsire și mutilare a supușilor, ba chiar a scos inima unui ministru care l-a admonestat. Cu o purtare atât de absurdă, regele Zhou va deveni subiect al romanelor scrise de scriitorii generațiilor viitoare. Cât despre dinastia Shang, cu un astfel de rege, firește că nu mai avea multe zile de trăit.

Pescarul

În perioada de declin a dinastiei Shang, regatul Zhou de pe platourile de loess din vest era din ce în ce mai puternic și mai prosper, influența sa extinzându-se neîncetat spre est. Deși Zhou era un regat vasal al lui Shang, totuși, deoarece regii care s-au succedat s-au străduit din rășputeri să-l consolideze, și-a găsit forța de a

se măsura cu Shang. În vreme ce regele Zhou a ajuns, treptat, în totală izolare, conducătorul statului Zhou, Ji Chang, strângea din ce în ce mai mulți susținători.

Ji Chang a aflat un lucru foarte interesant despre trecutul sfetnicului său, Jiang Shang. Acesta împlinise deja șaptezeci de ani fără să fi avut ocazia de a-și demonstra abilitățile așa că se simțea neîmplinit. În fiecare zi stătea cu undița în mână pe malul râului Wei și pescuia. Însă ceea ce aștepta el, de fapt, nu era ca peștele să apuce momeala ci să-l întâlnească pe suveranul luminat din idealurile sale. Coincidența face că, odată, înainte de a merge la vânătoare, Ji Chang a mers la un ghicitor care a aruncat sorți, acesta spunându-i: „Ceea ce veți prinde de data asta nu e nici dragon, nici tigrul și nici urs ci un om înțelept care vă va ajuta să uniți lumea.” Și tocmai în timpul acelei vânători Ji Chang l-a văzut pe Jiang Shang. Astfel, Jiang Shang a reușit să-l „prindă” pe regele cel atât de iubit de popor, iar Ji Chang l-a „vânat” pe înțeleptul sfetnic, care l-a ajutat să aducă pacea și stabilitatea în regat, amândoi fiind foarte mulțumiți. Jiang Shang, personajul operelor de ficțiune, putea chiar și să cheme spiritele; în cronici, el este descris ca un om cu mult talent în strategiile militare, putând fi socotit drept primul strateg din istoria Chinei.

Ji Chang, asistat de Jiang Shang, a început să se pregătească pentru a da o lovitură dinastiei Shang, totuși el nu a trăit cât să-și ducă misiunea la îndeplinire. Jiang Shang a continuat să-l ajute în treburile guvernării pe fiul lui Ji Chang, Ji Fa care, profitând de conflictele interne din Shang, a adunat soldați și a atacat. Aproximativ la mijlocul sec. al XI-lea î.d.Hr., armata lui Ji Fa a înfrânt armata Shang la Muye (în Henan-ul de azi, în

sud-vestul județului Qi), după care a anunțat căderea dinastiei Shang și constituirea dinastiei Zhou.

A nu mânca mâncarea din Zhou

Bine le-a părut oamenilor că a fost detronat crudul împărat Zhou, dar nu tuturor le-a venit să joace de bucurie. Erau doi oameni care au devenit vrăjmași ai dinastiei Zhou și care au rămas cunoscuți în istorie drept pustnicii Boyi și Shuqi.

În timpul dinastiei Shang exista un mic regat numit Guzhu. Boyi și Shuqi sunt fiul cel mare, respectiv cel de-al treilea fiu, al conducătorului statului Guzhu, Shuqi fiind cel căruia intenționa să-i lase tronul. Când împăratul statului Guzhu a murit, Shuqi a dorit să renunțe la tron în favoarea fratelui său mai mare, însă Boyi nu dorea cu niciun chip să încalce dorința tatălui. Pentru a-l face pe fratele mai mic să urce pe tron, Boyi și-a părăsit țara, dar nu s-a gândit că Shuqi va veni degrabă să-i dea de urmă. În final, cel de-al doilea fiu a devenit împăratul statului Guzhu, ceilalți doi frați rămânând în afara țării și hoinărind împreună. Ei auziră povestea lui Ji Chang și a înțeleptului său consilier, așadar s-au dus să-i caute sfatul.

Când au ajuns ei în regatul Zhou, Ji Chang deja era mort, iar Ji Fa se pregătea să meargă cu oaste împotriva regelui Zhou. Cei doi frați nu doreau să-și strice sentimentele frățești pentru avere și mărire, însă ideile tradiționale din mințile lor erau de neclintit. Ei au îngemănă în fața calului pe care stătea Ji Fa și au spus: „Tatăl tău abia a murit, nici nu te-ai ocupat de funeralii,

dar ești gata să mergi la război, oare așa trebuie să se poarte un fiu? Oare este bine și drept ca un supus să-și atace propriul suveran?” Gărzile lui Ji Fa fură cât pe-acți să-i ucidă pe cei doi frați, dar Jiang Shang i-a apărut, considerându-i oameni dreți, așa că i-a ridicat și i-a trimis de acolo. Ji Fa a nimicit statul Shang și a obținut sprijinul oamenilor, dar Boyi și Shuqi au considerat acest lucru drept o afacere cât se poate de rușinoasă. Așa că s-au hotărât să nu mai mănânce mâncarea din Zhou și s-au dus în muntele Shouyang (situat în județul Weiyuan din provincia Shaanxi de azi) și au devenit pustnici, hrănindu-se cu buruieni. Trebuie că, în cele, din urmă buruienile acelea se vor fi isprăvit, căci cei doi frați au murit de foame pe muntele acela.

Gestul lui Boyi și Shuqi are în el ceva dogmatic și extrem, gestul lor de a „nu mânca mâncarea din Zhou” nu prea are logică, deoarece într-o epocă în care „în lumea de sub Cer, toate sunt ale suveranului”, chiar și buruienile făceau parte din regatul Zhou. Însă ca model pentru sentimente fraterne și pentru purtare nobilă, ei au căpătat un loc de frunte în ierarhia spirituală a cărturarilor chinezi.

Să te aperi de popor ca de potop

Ca și la începutul dinastiei Xia, după o primă perioadă presărată cu tulburări interne a dinastiei Zhou au urmat câteva decenii de pace. După domnia regelui Zhao, dinastia Zhou a început să intre în declin. La urcarea pe tron a regelui Yi, dinastia Zhou era deja într-o stare de decădere vizibilă, încât regele Yi nici nu-și